

канд. техн. наук, ст. наук. співроб. **Науменко М. В.**
Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Міжнародний статус та інтеграція України в Європейське співтовариство значною мірою залежать від характеру і спрямованості гендерної демократії. Не є виключенням і сфера силових структур, де з кожним роком зростає кількість військовослужбовців і співробітників жінок.

Нажаль, до сьогодні не є завершеним подолання існуючих стереотипів щодо начебто об'єктивних обмежень та застережень щодо можливості служби та праці жінок в окремих видах діяльності та на високих рівнях управління структур сектора безпеки і оборони. Це є слідством об'єктивно наявних у суспільстві груп патріархально орієнтованих стереотипів.

Щодо гендерного питання у галузі вищої освіти та науки взагалі, і у військовій освіті та науці зокрема, можна говорити про його важливість і актуальність, але, нажаль, недостатнє дослідження цього питання.

Загальні контури гендерного розподілу у галузі вищої освіти і науковій діяльності в Україні мають наступний вигляд: якщо на рівні здобуття вищої освіти (освітній рівень – бакалавр) розподіл жінок і чоловіків приблизно однаковий – жінок – 52%, чоловіків – 48%, то вже на рівні кандидатів наук – жінок – 47%, чоловіків – 53%, а на рівні докторів наук – цей розподіл складає – жінок – 21%, чоловіків – 79%. А у галузі технічних наук розподіл жінок і чоловіків на рівнях кандидатів і докторів наук складає жінок – 20 %, чоловіків – 80 % та жінок – 7 %, чоловіків – 93 % відповідно.

Здобуття наукових ступенів та вчених звань, що є основними кроками у науковій і викладацькій кар'єрі, супроводжується зменшенням частки жінок на кожному наступному рівні. Це явище має назву «скляна стеля» – це термін з теорії гендерних досліджень, був введений на початку 1980-х років для опису прозорого і формально ніяким чином не визначеного бар'єру («стелі» у кар'єрі), що обмежує просування жінок по службових сходах з причин, не пов'язаних з їх професійними якостями.

Крім горизонтальної, в українській вищій школі присутня також і вертикальна сегрегація, тобто зменшення частки жінок на вищих професійних рівнях, причому це стосується і адміністративної сфери, і науково-викладацької діяльності як цивільного, так і сектору силових структур.

Наприклад, серед ректорів вищих навчальних закладів (ВНЗ) III–IV рівнів акредитації державної та комунальної форм власності, яких в Україні налічується 234, усього 20 жінок, що складає 9% від загальної кількості керівників таких ВНЗ.

Дещо кращою є ситуація з гендерним балансом серед проректорів – серед них 23% жінок. Однак і цей показник очевидно далекий від рівності.

Досвід провідних країн світу та країн-членів НАТО показує, що ефективність інститутів сектору безпеки зростає при збільшенні частки жінок і зниженні рівня дискримінації. Крім того, робота жінок у сфері безпеки – один з основних факторів забезпечення репрезентативності його інститутів, що, відповідно, сприяє підвищенню рівня суспільної довіри до них. Проведення досліджень щодо оцінювання перспективи асоціативної участі представників (військовослужбовців-жінок) Збройних Сил України у роботі Організації у справах жінок у збройних силах країн-учасниць НАТО є безумовно доцільним.

Станом на вересень 2017 року в лавах Збройних Сил України проходять військову службу 23771 військовослужбовців-жінок – це близько 13%, з них 1% – офіцери. Але на сьогодні жінки не достатньою мірою представлені на керівних посадах у Збройних Силах. Аналогічна ситуація склалася і в інших силових структурах.

В Харківському національному університеті Повітряних Сил має місце наступний розподіл чоловіків і жінок серед науково-педагогічного складу: чоловіки складають 86%, жінки – 14%.

Цікавим є той факт, що серед випускників ад'юнктури (2005–2017 рр.) відсоток випускників, які захистили кандидатські дисертації складає серед чоловіків – 76%, а серед жінок 100%. Також, якщо простежити відсоток випускників ад'юнктури, які продовжили науково-викладацьку діяльність і здобули вчені звання старшого наукового співробітника (доцента) складає серед чоловіків – 13,3%, а серед жінок – 55,5%.

Підсумовуючи слід констатувати, гендерна політика в Збройних силах України, відображаючи загальнодержавні явища та тенденції, втілює

потенціал як чоловіків, так і жінок у процес підвищення обороноздатності військової організації держави. Представництво жінок у сфері оборони зростає, що відповідає загальносвітовим тенденціям розвитку держави.

Але існують дискусійні положення щодо гендерного дисбалансу у секторі вищої військової освіти та науки Збройних Сил України, такі, як:

- застарілі традиції та уявлення про роль і місце жінки в суспільстві;
- недосконалість нормативно-правової бази з питань захисту прав людини і громадянина (незалежно від його статі);
- відсутність дієвих механізмів впровадження ідей гендерної рівності;
- подвійне навантаження, яке мають майже усі жінки;
- гендероване виховання.

Можливими шляхами покращення ситуації, що склалася може стати:

- введення у Міністерстві оборони України структурного підрозділу (сектору) у справах рівності прав жінок і чоловіків;
- вдосконалення нормативно-правової бази щодо вирішення проблемних питань забезпечення рівних можливостей чоловіків і жінок у сфері військової освіти і науки, тощо.